

NA-14

NA-

Sárvíz megyei múzeum
Művészeti adattekr

Író: Sárvíz Városi Múzeum

Író: 1954

Tartalom: Monográfia

16 lap

Földrajzi mutató: Bodnica
(Jagorica)

Számmutató: XXXIII

Íratgyűjtő

MSZ 5017

PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

Levegőszab

1988. évi. az egyesítő 16. rész a

16.

NA-14

Bodvice v/18/4.

I. A lakóhely nevének, elhelyezésének, nagyságának vizsgálata.

Községünk a Rinya árterülete fölötti dombvomulaton már a honfoglalás utáni korban hamarosan települt, mert a feljegyzések a XIV. század elején már egyházas helyként említik: Buda, vagy Boda néven. A név valószínűleg személy név lehetett. A hely a prehisztorikus korban is lakott volt. A török hódoltság idején elpusztult teljesen, de 1713-ban új, horvát eredetű telepesek cca. 1000 m-rel északra újra építik Bodvicza néven. A névben benn van az eredeti "Bod" s a szlávos kicsinyítő képző "ca" mutatja, hogy kisebb lett, mint az régi volt. Feltehető, hogy az eredeti lakósból még voltak, ill. maradtak, kik a régi községre emlékeztek, ezek szerint feltehető, hogy a hódoltság vége felé pusztult el teljesen.

Területe 1338 kat hold, lakósága az 1910. népszámlálás-kor 600 volt Kivaddal együtt. Fejlődését előmozdította a múlt század utolsó éveiben épült Barcs-Somogyiszob vicinális vasut s a néhány évre megépült köves ut, valamint Nagyatádhoz való közvetlen közelsége, ma már annyira összeépült, hogy csak a vasuti sínek vannak közötté.

Önnálló községi jellegét csak a legutóbbi időben vesztette el, mikor is Nagyatád nagyközséghez csatolták, analóg esetek a környéken Háromfa és Agarév, mely az egyesítés után Háromfa-Agarév, majd később egyszerűen Háromfa lett, valamint Somogyvisonta és Erdőcsokonya, melyek az egyesítés után Csokonyavisonta néven szerepel. Nevét "Nagyatád-Bodvica" vasuti megálló őrzi még.

Községünktől délre Kivadar 3 Km-nyire, délnyugatra, 5 km-nyire Tarany és keleti irányban Lábod, 8 Km-nyire fekszik.

Községünk utmenti település volt É-D irányban, melyből a község elején egy utca nyílt nyugati irányban, régi nevén Gráblík, ma Tánicsics utca, mely félkör alakban a község közepén torkollik a mai Rákóczi utcába; magábazárva a a sekélyvizü, most, nyáron kiszáradó bodvicai tavat.

A község régi magvát ezen a tájon kell keresni. Ujabby utcái az első világháboru után keletkeztek, a község folytatásaképpen a temető felé vezető Béke utca s a vele párhuzamos s a köves ut mellett épült Szigetvári utca.

II. A lakóhely természeti földrajza.

1. Felszín.

A mai felszint a pleisztocén klimának löszképző ereje, a Rinya medréből kifujt futóhomok, a Rinyának az eredeti pleisztocén felszínbe való bevágása és alluviális lerekódások alakították át.

Belső-Somogy hatalmas homoklapályának közepén a marcali-hát húzódik, mely több helyen 200 méter fölé emelkedik. E hát pamonrétegekből való tején valódi lösz fekszik. E lösztakaró sok helyen a felszínen, de néhány dm mélyen mindenütt megtalálható. A nyugati részén a községnek É-D irányu dél felé emelkedő homokdomb emelkedik, mely Bara puszta fölött éri el legnagyobb magasságát /Lugi domb/.

A Rinya árterét még ma is tölti. A multban itt erősen munkálkodott a szél s a felhalmozott homokbuckák alakja a jobbra uralkodó és erősebb észak és északkelet széliránynak megfelelően É-D irányuak és lejtésük északra van.

Községünk területét általában a homokos lösz borítja, melynek vastagsága méteres s több helyen a felszint borító homok alá kerül. A Rinya területe áradmányos talaj. Tengerszint feletti magassága 131 méter, míg a Rinya völgye 125 méter magasan fekszik a tenger színe felett.

Általában a község felszíne gyengén hullámos, kiemelkedik a község belterületén a Csik-domb, tőle délre a temető dombja cca 1 Km-nyire, ettől nyugati irányban a már említett Lugi domb.

A határ többi része csaknem teljesen sík, különösebb gazdasági előnyt nem biztosít: alföldi jellegű.

2. Éghajlat vizsgálata.

Tájunk évi középhőmérséklete 10.5 C

Havi középértékek o-okban.

Január	1.2	Julius	21.7
Február	3.5	Augusztus	20.-
Március	8.6	Szeptember	12.-
Április	8.8	október	8.6

Május	16.2	November	2.9
Junius	20.5	December	1.8

Ezek szerint a januári és júliusi középhőmérsékletek eltérése 20.5 C. Valójában azonban a hőmérséklet, mint a Dunántulón általában, sokkal nagyobb ki-lengést végez. Így mértek nálunk + 38.2 és - 28 C-t, melynek értéke 66.2 C abszolút ingadozásának felel meg. Ilyen adatokat csak szélsőséges esztendő-k mérhetünk, mert gyakoriságuk kontinentális jellegre vallana, holott klímánk tengeri jellegű. Az évi közepes minimum és maximum 45 C közepes eltérést mu-tat.

Fagyveszély általában ritka, legörgebb emberek emlékezete szerint 1866 volt olyan tél, mikor hó kevés volt s tavasszal az őszi vetések elfagytak, ebből az esztendőben nem volt Bodviczán aratás, mert a kiszántott ősziak helyét kukoricával vetették be, még a legjobb módúak is a kukorica kenyér-rel éltek ebben az esztendőben. Legutóbb 1952. évben volt fagykár.

Az utóbbi rendkívül esős évek következtében a növényápolási munkákat nem lehetett kellő időben elvégezni, mely ténykörülmeny a terméseredményekre káros befolyást gyakorolt.

Emlékezet szerint 1921. évben szárazság, 1925 és 1930 évek pedig mint nagyon csapadékosak emlékeztetnek.

A csapadék évszakok szerinti elosztása elég egyenletes képet mutat, csu-pán a téli csapadékmennyiség tér el a többi évszakhöz viszonyítva jóval ala-csonyabb értékkel.

Eső évenként 120-130 napon esik, míg a havas napok száma 10620, tehát a csapadékos napok számának 15%-a.

Az utóbbi idők legszárazabb éve 1952 volt, a legcsapadékosabb 1930.

Zivataros, jégesős nap csaknem minden évben előfordul, nagyobb kárt csak néha okoz. Az 1954 év júliusában is volt egy alkalommal, mikor tyuktojás nagyságu jég esett, szerencsére nagyon ritkán, egy darabot mérve 260kg-ot nyomott. Bodviczán nem sok kárt okozott, de a tőlünk délre eső Kivadár és Háromfa községek határát annyira elverte, hogy a lakóság részesaratást ke-keresve járta a szomszédos községeket.

4.
A tengerszintre átszámított légnyomás évi átlaga 762.3 mm. Januárban 766.1, áprilisban 759.7, júliusban 760.9, októberben 763 mm.

Leggyakoribb az északi-északkeleti szél, átlagos sebességük 4 Km óránként. A nyugati és északnyugati szelek hozzák az esőt. A viharszöglet, vagy ahogy nálunk, de egész Dunántulon is nevezik: "rohadt sarok" délnyugatra van, Tarany község irányában. Az esőt főképpen a nyugati szelek hozzák, de télen ha déli szél indul enyhülést hoz a hidegben s egy két nap múlva csapadék jön a nyomában. A keleti szelek ritkán hoznak esőt, kontinentális jellegük-nél fogva inkább lehülést okoznak.

A dunántúli tájakon általában az Atlanti -Oceán és a Földközi ten-ger vidékéről kapják a csapadékkal terhes felhőket. Néphiedelem, vagy ta-lán ósrégi tapasztalat: ha a horvát hegyek gerince élesen látszik és mély kék színű, eső várható, míg ha inkább szürke száraz időre van kilátás.

Nyári záporosók elkerülve a szabályt kelet felől is előfordulnak és északi-északkeleti irányból jövet dél vagy délnyugat irányban távoznak.

A borultság átlaga az égboltozat-nak valamivel több mint felére szakott kiterjedni: 55 %.

3. Vizrajz.

Bodvica a Rinya vizgyűjtő medencéjéhez tartozik. A vizválasztó nagyjá-ban a Kaposvártól Nagykanizsa felé vezető műút háta, melyről a délfelé lej-tő vizek a Dráva felé csapolják le Belső-Somogy homoklapályát.

A vizgyűjtő terület Böhönyétől a Dráváig, másrészt Kadarkuttól Berzen-céig terjed. Kiterjedése 877.2 Km². A sok vizet 5 nagyobb patak /rinya/ gyűjti össze. A források Kanizsaberek puszta, Felsősegesd, Böhönye, Jákó és Csököly határában vannak. A nagyatádi ág, mely főágnak tekinthető Fel-sősegesd határában ered. Felső folyásában Sió árok a neve. Keresztül foly-va Ötvöskőnyi, Nagyatád, Bodvica, Kivadár, Szentkirály, Háromfa, Babócsa ha-tárán, Péterhida alatt ömlik a Dráva egyik holt ágába. A belegi ág Böhönye vidékén ered, Beleg községen keresztül folyva Ötvöskőnyi határában egyesül a főággal. Nagykorpád, Jákó és Csököly községek mellékéről gyűjti a vizet, Szabás és Nagykorpád között határt alkot, majd a nagyatádi malom felett öm-

5.
lik a főágba. A taranyi és lábodi ág Kivadártól délre ill. Rinyaszentkirály alatt egyesül a főággal.

A határon egy ér "Nagyér" folyik keresztül, mely Nagyatád határban ered, keresztül folyik É-D irányban a nyugati részen s Bara pusztát, Kivadárt érintve folyik a főágba.

Párhuzamosan a főággal egy ásott "Malom árok" vezet É-D irányban kelet felől, mely a nagyatádi vizes malom alatt egy vizbuktató síón keresztül táplálta a simongáti vizesmalmet, mely a legutóbbi háború folyamán elpusztult.

A legyező alakú Rinya árterület közép Somogy vizét gyűjti össze, mely némely esztendőben a hirtelen hóolvadás alkalmával, vagy pedig hatalmas záporosók idejében az egész árterületet elönti s mivel az esése csekély, lefolyni csak napok vagy hetek alatt tud s ezzel a körülménnyel óriási károkat okoz a rétgazdálkodásban.

Hogy mi lehetett a helyzet a Rinya szabályozása előtt, könnyen elképzelhető. Babócsánál az árterület 500 m szélességű csak s Nagyatádnál sem sokkal több. Az előbbinek ez adta meg részben a történelemben elfoglalt fontosságát, itt lehetett legkönnyebben átgázolni rajt: ez volt az út Szigetvártól, a "hadi út" a Dráva északi partján Nagykanizsa felé. Hogy mit jelent egy hirtelen hóolvadás, vagy kiadós heteseződ még a szabályozás után is mutatja a cca 50 esztendő alatt háromszor megismétlődött árvíz is, mely egy alkalommal a Somogyszob-Barcs vasutvonal Bodvica és Simongát közötti szakaszán levő Rinya és Malomárok vasuti hidját ledöntötte és a vasuti töltést ismételtelen elmosta. Ma új, vasból készült hid iveli át mindkettőt. Ugyanaz történt Babócsánál is, hol az árterület 500 m-nyire szűkül össze, a három vasbetonból épült hidat teljesen elpusztította s Barcsnak mélyebben fekvő részein hetekig tartott az áradás. Mérhetetlen kárt okozott a mezőgazdaságnak. Átkelőhelyek voltak Nagyatád, Agarév és Babócsa, hol alacsony vízállás alkalmával rendes közlekedés folyt. Az árterület csaknem teljesen rét, mezőgazdasági művelés alá nem igen fogható, mert csaknem minden esztendőben a hóolvadáskor víz alá kerül s csak hetek eltelte után válik szárazzá.

4. Természetes növényzet és állatvilág.

A határ növénytakarója mint a somogyi-dembvidék nagyrésze az illir flóra területéhez tartozik. Az alpesi, illir, bakenyi, mecseki és pusztai flórávidékek érintkezésének átmeneti területe, ahol minden időben hatalmas őserdők tenyészttek. Az ősi növényzet formáit t.i. csak a klíma és a talaj befolyásolja.

Egykor itt hatalmas őserdő rengetegek voltak. Az emberi terjeszkedés nyomában az erdők pusztulása járt, különösen a keleti részen. Belső Somogy erdősége a XVIII. század végén a terület 60%-a, 1895-ben 28.5%-a. Ma már az ember gazdasági átalakításokat végzett, az erdőrengeteg kultúrshyppé, vagyis gabonatermő tájjá lett. 1930-ban az összes terület 13%-a erdő, míg 64%-a szántóföld.

Vidékünkön a csapadék havi eloszlása a fás növényzetre kedvező; akkor esik a legtöbb csapadék, amikor a növények a tavasz végén, a nyár elején a leggyorsabban fejlődnek, a fák vegetációs szervei kialakulnak, virágoznak, nőnek.

Községünk erdeinek leggyakoribb fája a kecsános-tölgy, kecsánytalan-tölgy, csertölgy, kórisfa, gyertyánfa, akácfa, szilfa és fenyő. Ritkább a nyirfa, égerfa vadkörte és vadalmafa. Az őserdők emlékét őrzik az alábbi lakott helyek nevei: Aggerdő-, Sziles-, Gyertyános? puszták.

A Rinyaneder növényzete: átekinár, a sárga tavirózsa, itt-ott a fehér-tavirózsa, mentafajek, sáslilem, káka, szittyó, helyenként nefelejts, nád, sásfüzfa, égerfa.

A gyógynövények közül említésre méltó az ervesi székfű, hárs, bodza apróbejterján. Az erdő gazdaglélőhelye a különböző ehető és mérges gombáknak.

Leggyakoribb gombák a vargányafélék, galambica, korallgomba, csirkegomba, túskegomba, ősz felé a légyölő galóca, sátángomba.

Községünk állatvilága az erdők pusztulásával mindig szegényebbé válik, különösen nagy vadakban, apróvad van mest is elég bőven. Főállomány a fürj, fogoly, fácán, mezei és üregi nyul, őz, de ritkul a szarvas és dämvad, vaddisznó már ritkaság. Vonulásker erdei szalenka van bőven. Mest is lőnek rókát, menyétet, görényt vidrát és berzet, de a farkas már a mult században kipusztult.

Ragadozó madarak közül gyakori a vércse, karvaly rétisas, szarka, szajkó. A viziszárnyasok közül említésre méltó a vadkacsa, vadlud, bibic, sirály a halastavak mellékén. A kemény teleken az idevenülő vadludfalkák a gyenge vetésekben nagy kárt tesznek.

A Rinyában élő halak közül megemlítendőké peny, keszeg, cempó, csik, csuka, törpeharcsa, csapósünger, kösüllő, kárász és naphal. Régebben rák is bőven volt, folyami kagyló bőven található, teknősbéka is akad. A hal bőségét csökkentette a szabályozás, kevés a kiöntés és vadvíz s a holt meder már csak nyemekben található.

5. Talaj.

A felszín homokos lősz és szürke erdei talaj futóhomokon. E területen hatalmas erdőségek voltak a prehistorikus korban, sőt még a kuruckorban is, a menekülő kurucekat elnyelte a Somogy t. i. a Balatentől a Dráváig tartó összefüggő erdő, melyt^e mint szigetek szakították meg az apróbb községek, települések. Még ezelőtt 80 évvel Bedvicától Nagykanizsáig összefüggő erdőben kellett végighaladni a fuvarosoknak, kik a következő utirányt használták: Bedvica, Nagyatád, Kisatád, Somegyszob, Kaszó puszta, Kanizsaberek, Ihárosberény, Pegányszentpéter, Bagolasánc, Nagykanizsa.

Az erdőségek a talajt meglehetősen kihasználták. A humuszképződés megszűnt, a talajnedvesség a feketeföld zsíres humuszát eldja, alkalizálja, a talaj színe megfakul; így keletkezett a fakószürke erdei talaj.

A Rinya völgye áradmányos talaj, itt-ott szikesekkel. A csapadék és a talajvíz több helyen nem fut le, megáll, sói töményednek és a felszínre jutnak.

Mészben szegény. Az áradmányos talaj minősége az illető folyó felsőszakasza vízgyűjtő területének kőzeteitől függ. Mezőgazdasági művelés folytán mezősgéi talajjá alakul át.

A talaj legjobb minőségű a határban nyugaton, délen s leggyengébb a délnyugati rész, hol a szőlő és az erdő van.

Főtermények a gabonafélék/buza, rozs, árpa, zab, kukerica/ burgonya, lóher, biber, takarmányrépa. Kendertermelés teljesen megszűnt, emlékét a kenderföld elnevezés őrzi. A régi kenderáztató gödrök is csak nyemekben található a keleti kertek alján.

III. A lakóhely története.

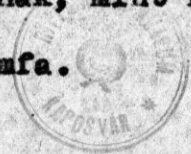
" Középkori neve Boda, vagy Buda, ahol már 1332-37-ben paróchiális egyház volt. 1660-ban Zankó Miklós kezén találjuk. A hódoltság alatt elpusztult. 1715 körül települt újra r. kat. vallásu horvátokkal, akik a hozzájuk költöző magyarság hatása alatt már 1850-ben teljesen elmagyarosodtak. Földesuraik voltak a Jankovich, gróf Nitzky, gróf Schidegg és gróf Somsich családok! Igy jegyzi fel Szeghalmi Gyula: Dunántuli Vármegyék című munkája.

" Szintén már az 1332-37 évi pápai tizedjegyzékben szerepel. 1660-ban Zankó Miklós jószágja. A török világban elpusztult, de 1713-ban újra települt ezer méterrel feljebb a régi falutól. 1725-ben Jankovich István, 1776-ban Jankovich és gróf Nitzky, 1835-ben gróf Nitzky a gróf Schidegg és Jankovich családok voltak földesurai. 1856-ban már gróf Somsich család volt itt birtokos. A községi kuriát a gróf Nitzky család a XVIII. század végén építtette, de ez jelenleg községi iskolaépületül szolgál. A községhez tartozik Bara pusztja, mely gróf Somssich Adolf birtoka. " Irja Csánki Dezső dr.: Magyarország vármegyéi és városai című sorozatos mű "Somogy Vármegye" című kötete.

Vagy 40 évvel ezelőtt a mai temető legmagasabb emelkedésén találtam meg a régi Boda, vagy Buda község templomának alapfalai maradványát, ~~101~~ kivethető volt még a hajó és a szentély, utóbbinak félkörös záródása román stýlre mutat, fekvése K-Ny irányu. A mostani háboru alatt futóárkot vezettek rajta keresztül s ma már alig felismerhető. Hogy aztán a község délről, vagy északról volt-e a dombvonulat gerincén, nem találni semmi nyomát, mert északról szántó földek, délfelé pedig az új és a legújabb temető terül el. Talán egy másik rom, egy malom maradványa arra enged következtetni, hogy dél felől volt a község s a Rinya nyugati kanyarulatában a régi mederben állt a falu alatt a vizesmalom.

Egy -kéttört kardpenge, néhány vasból való gömbölyü ágyugolyó mindaz, ami a régi helységből emlékül maradt, mutatva, hogy harcok után pusztult el.

A mostani település valószínű jobbágy telepítés volt s közelsége miatt filiája lett a nagyatádi plebániának, mint Henéz, Ötvös, Tarany, Kivadár, Lábod, Hosszufalu, Görgeteg és Háromfa.

9.

Ötven esztendő előtt éltek még emberek, kik a "robotot", mint földesuri szolgálmányt emlegették. Óskori lakott hely volta mellett bizonyít az a tény, hogy a Rákóczi utca 64-es ház építésénél az udvar feltöltésére a kert dombja lehordásakor, keltakori urna temetőre találtak s néhány hamuval teli urna került Gubiánó Lajos, akkori közs. tanító birtokába. Az 1848-as szabadságharc idején Jellasics horvátjait a helybeli lakóság volt kénytelen kocsikkal Véséig fuvarozni. Erre az időre esik a jobbágyfelszabadítás is, ekkor épül a Nitzky gróf által építtetett kuria is, mely náddal fedett tetejével, zöld zsalus ablkaival, nagyobbszerűségével mutatta, hogy nem jobbágy porta.

A mult század közepén kolerajárvány pusztított országszerte, itt is meg-tizedelte a lakóságot, orvos és gyógyszer híjján tehetetlenül álltak szemben a járvánnyal. A mult szd 80-as éveiben az alsó falurész leégett, a 900-as évek után pedig a középső rész vált a tűz martalékává. Az 1868-i kiegyezés utáni idők békés évei alatt a lakóság annyira felszaporodott, hogy a földin-ség Amerikába kényszerítette kivándorolni a földnélkülieket. 1913-ban Nagya-tádra bevezetett villanyvilágítás nemsokára Bodvicára is eljut. A Szabó Istvá-ván-féle földreform veti meg a Béke és Szigetvári utcák keletkezésének lehe-tőségét. Az 1914-es világégés sok halottat, özvegyet és árvát eredményezett.

Az utána következő gazdasági depresszió nem kedvezett a falu fejlődésének, 1942-ben megtörtént, ami előre látható volt, hogy be fog olvadni Nagyatád nagyközségbe s ma, mint annak egyik utcája, éli tovább a fejlődés utját. A második világháború alatt sokat szenvedett, mert az álló harcok idején a Rinya árterülete volt az elválasztó vonal a két hadviselő között, a pusztu-lás nyomai még ma is láthatók. A felszabadulás után a gróf Somssich-féle u-radalmi területből szaporodik a község határa, emelik a közvilágítás lámpa-számát, 1954-ben elkészült a Rákóczi utca keleti oldalán a cementből készült járda, mely már városias jelleget ad; mutatják a jövő ^e prspektíváját.

III. Település, népi építkezés.

Községünk utszéli település, az egy kat holdnyi téglányalaku telkek rövid oldalukkal alkotják az utcát. A ház rendszerint a telek északi oldalán K-Ny nyugati irányban fekszik, a fából készült, zsuppal fedettek közül csak né-hány maradt s pár év mulva ezek is eltűnnek; többet cseréppel befedve és

átalakítva tettek a tűz ellen biztosabbá. A régi házak jellemzője az utca felől és az udvarra néző nyitott folyosó/pitar/, melynek faragott oszlopprendje tartja a tető koszorugerendáit, utca felőli könyöklőt figurális deszkafal zárja ablakmagasságig, melynek utolsó szakasza a befelé nyíló hasonló diszítésű pitarajtó. Az utcára 2, az udvarra 1 ablakkal néző első szoba ajtaja a pitarból nyílik, berendezése: sarokpad, előtte tölgyfából készült fiókos asztal 3-4 figurális diszítésű tölgyfaszék, 2-3 magasravezetett ágy, láda, sublat /fiókos/, majd a ládát a sifonér, a sublatot az ajtós s felső részén egy fiókos kászli váltja fel később. A sarokpad felett tálás, amelyen a falusi gerencséreki művészi hajlamait eláruló tulipánokkal, rózsákkal ékes cseréptányérok és tálak kaptak helyet s szolgálták köznapi használatra, míg a drágább "porcolán" a kászlik disze volt s csak ünnepélyesebb alkalomkor jöttek használatba. Az utcafelől két ablak között a tükör foglalt helyet, melynek felső részén a szalmából, vagy szittyóbélből készült fonatok ékeskedtek. A két ágy között kelygett a láncos-sulyos, hosszuingájú, schwarzwaldi óra, a falakon köröskörül csekély művészi hajladóságot eláruló szent képek függtek fekete kereteikben. A konyhai fal mentében állt a brana, vagy zölszinü "szömös" kályha. A szoba közepe szabadon volt, idekerült télen a fölvető, mire a fonalat a szövőszék számára felmotolálták, de benn állt télen a szövőszék és rokka is, mert a fonás és szövés téli foglalkozás volt. De legtöbb helyen benn állt a bölcő is, mert az egyke és az egyse ebben az időben ismeretlen fogalom volt.

A házon hosszában közepén végifutó mestergerenda fölött kapott helyet a kalendárium, a citura, a borotva, a tükrös, amire vigyázni kellett, hogy az apróbb gyerek kezébe ne kerüljön. A következő ajtó vezetett a pitarból a füstös konyhába, nyílt két részben. A nagyobb család esetén a hátsó szoba volt a fiataloké. A konyha berendezése nagyon egyszerű volt, a két szoba fala mentén agyagból épült szabadtűzhely húzódott, egyik végén a vasfazéknak /üst/ volt helye, a kisebb és nagyobb vasháromláb, csipővas, és piszkavas volt a felszerelés.

A középtájon a falon keresztül nyílás volt a szobai cserépkályha, melynek ^{híszása} száját agyagból gyurt "tévő"-vel zárták el, ha arra szükség volt, mert itt sült meg télvíz idején a krumpli, a tök, rétes, kalács sőt hús is. A szabadtűzhely főzőedényei a agyaból égetett cserépfazék és cseréplábas voltak, majd ezeket

módosabb helyeken felváltja az öntött vasból készült belül fehérre zománc-
zott fazék, lábos és tepszi. A lábos abban az időben tényleg lábas volt, mert
három lábon állva teljesítette hivatását, míg a fazekaknak oldalát érte a tűz
hatása. A tűz megőrzésére a hamu szolgált, mely hosszú órkon keresztül megő-
rizte a parazsat. Mivel a kénesgyújtó drága volt, minden házban volt acél, ko-
va és tapló. De a parazsas fazék is szokásban volt, mert, "hol füstölt, ott é-
gett is," sokszor elküldte ^{az anyját} a leányt a szomszédba parázsért, hogy gyorsan tüzet
gyujthasson. Ebben az időben történt a tragikomikus eset: "Ereggy a szomszédba,
kérgy e kis parazsat!" De a lány ijedten szalad hazafelé, nem merek, mert ott a
likas. "Nem adtam én neked likas fazekat." Nem is a fazék volt likas, hanem a
Likas Jóska nevű betyárt látta meg s ebből származott az ijedelme. A konyha aj-
tóval szemben állt a kemence egyik felől a pállósajtár, másik felől a hamvas
/hamshordó/, a szenyvonó, sütőlapát és pemét, a vizespad, rajta a vizessajtár-
ral, alatta a moslékos sajtár tették a füstös konyha egyszerű berendezését.

Mivel kémény nem volt, a füst a konyhaajtó felső részén távozott a padlásür-
be a pitarból nyíló padlásaajtó nyílásán. Itt füstölődött télen a hus, a mester-
gerendán a turósdeszka kapott helyet, hol ősszel tavasszal a turót conserválta
a füst. A kemence tetjén száradt a tökmag, melynek olaját főzésre használták
bőjti időben, no meg a mécseknél pislákoló fényének adott tápot.

A ház építőanyaga a fa volt, az volt bőven, a talpakra szöglábakat álli-
tottak, ezek tartották a koszorufákat, ezekre kerültek az ollófák/szalufa/, a
léceket faragott berek és nyirfa szolgáltatta, mit faszögekkel erősítettek az
ollófákra, erre kötözték fel szalmakötéllal az apróbb kettőzött tetőzsuppot/
zsuppica/ A talp és koszorufa kifurt lyukaiba berek és nyirfa csarit került,
ugy nézett ki az épülő ház mint egy nagy madárkalitka. A csaritokat fűzfavesz-
szővel fonták be és kívülről/-belül polyvás agyagból készült sárral tapasztották
be vastagon. Divott a vertfal, a fecskerakás és vályogfal is. A padozata dön-
gölt agyag volt, mit időnkint sárgaszínű hig agyagoldattal sikáltak /meszelő-
vel/ fel. Nyáron hűvös, télen meleg volt. A földrengés nem tett benne kárt,
egy hibája a tűzveszélyessége volt, mert ha meggyulladt, földig leégett. Ez-
ért tűnt el a török hódoltság alatt sok község szinte nyomtalanul, mert csak
gyakorlott szem veszi észre a háboríttatlanul maradt házak helyét, olyan cse-

kély lesz a szit különbség száz esztendő alatt.

V. A népnyelv.

Községünk tájszólása a dunántúli ö-ző nyelvjárást mutatja: Öttem könyeret, möggye. Há mén kend? Emönök a Sziporka Nanihó e kis aszatt gyümücsér, mer a Julia vastag /állapotos/, illenkor a fehérnép kívánatos. /Aszelt szilvát kívánt enni./ Hun anyád? a hiéba, /padlás/ korpa van benn. /Tréfás mondás/ Hát apád? Ammög a az üstök alatt a pipáját szutyakolja. /tisztítja/ De az öregöt se láttam. Nem mén az seháse, muta a zegernyés idő begyütt, azuta ollan porzsávás, karácson hetibe ágynak esett, bánti a száraz kehe. Muta hazakerüt Galicijábu ollan heptikás lött, nem vetök neki sokat, kimarad a csizmábu.

Hát te hogyan vagy? Mint a zsidó funtja, háromfertá. /nem egész, nem jól/ Mer, ha elfog a nádra, hát se túled, se hozzád. Hát te há mégy? Mönök a főszögbe a sógorhó, a Csanát föl ötte a fenyé a möggyfára, oszt leveszeködött, etörött a keze, be köne vinni Kaposba. Sase mönj, üzenyetek az ötvösi Röbbösnek /REbeka nevü bábaasszony/, nincs anná jobb csontra, muta a foghuzó X möghat. Benn van a kehe. /Akadékoskodó emberre mondják./

Ragadványnevek: sutina /balog, balkezes/, miskica /Mihályból/, mikica /Mikmarcin /Mártonból/, lósbóly/, márkó /Márkból/ érzik rajtuk a szlávós eredet. Sziporka, gyors beszédű, durung, testes termetű, csonka, hibáskezű, kiscsicsa kis termetű és István volt, bagós Mikán, a dohányt bagó formában élvezte, gombos Mikán, régi hajviselete miatt ragadt rá. A mieink a henézieket békáknak, azok ezeket rákoknak csufolták régen.

Népvisélet.

Ezelőtt vagy ötven esztendővel már kihalóban volt a népvisélet, csak az idősebb emberek s asszonyok hordták. A férfiak tavasztól őszig szélesgatyában jártak, mely a csipőtől az alsólábszár közepéig ért, betakarta a csizmaszár felső részét. A mérete öt-hat szeles volt / egy szél, egy rőf: 78 cm/, mely a korcától apró ráncokban hullott alá, minden lépésnél harmonikázott. Szép, apró ráncokba szedése, félig nedvesen történt, ügyességet, türelmet és gyakorlatot tételezett fel. Ebben az időben még nem volt pliszírozó gép. A férfi ing anyaga a gatyáéhoz hasonló fehérített vászon volt, a lénzele, /kézelő/, smizlije /nyaki rész: gallér/, eleje slingelt, siprikált /azsur/, vagy kivarrásos volt. Kontrasztként jött rá a feketeszínű zsinóros-pitykés mellény.

Csak hűvösebb idő esetén jött föléje a mellényéhez hasonló diszítésűⁿ dómány, fekete kalap és keményszáru, feketeszínű, ráncos csizma adta az ünnepi viseletet.

Ősszel, tavasszal, vagy esős időben a a cifra szür, télen meg a hosszú bunda volt az öltözék. Az asszonyok öltözéke: rövid ujju ing, két-három alsószoknya, felső szoknya, bokrosing, pruszlik, a befont és konytybatüzött hajra tűzte fel a fekete kendőből való fityulát s erre kötötte fel a kendőt, mely ünnepeken selyem volt, kiegészítette az öltözéket a magassarku, csikorgós csizma /a fiataloké piros színben/. A cipellő későbbi viselet. Hideg időben a hárász és belinⁿer kendők védték a felsőtestet, szíűk a fehértől a feketéig, mintázatuk, rojjuk a kortól és módtól függött. Az öltözet teljességéhez hozzátartozott az atlassz, vagy selyem kötény. Az idősebbekⁿ "kék festő" ben jártak, melynek színe a világos kéktől a feketéig minden árnyalatban látható volt. Hidegben a nagykendő volt akkor a mai kabát helyettesítője, mely a nyaktól térdig fedte a viselőjét. Télen a különböző színű bőrből aplikállással, vagy színes fonalakkból laposhimzéssel ékesített szücsremekek: a kisbunda /kődmen/ járta. Hogy nem volt abban az időben sem olcsó, mutatja a közmondás: Kire marad a kisködmen ?

A bocskor csak otthonvagy mezeli munkánál volt használatos aratás idején, az öregek dicsérték, mert könnyen esett benn a járás. Azóta eltűnt a bocskor a a szür, a hosszubunda, a ködmen s vele lassan feledésbe merül sokféle mesterség is, mely előállította, így a vargák, bocskorosok, szürszabók, szücsők, gombkötők, paszománkészítők, kékfőstők, takácsok, gerencsérekek, mézeskalácssütők, bábosok. Száz év múlva egy-két vezetéknév őrzi majd csak a hajdani mesterségek nevét.

Népszokások.

Az élet hármas fázisa, hajnala, dele és alkonya: a születés, házasság és halálozás régen is kiemelkedő eseménye volt a családnak. A születés után az első fürdővizet a csöpögésbe, tuskére szurt piros ronggra kellett önteni, hogy a csecsemőn ne foghasson a rontás, a befáslizott polyavánkosba fokhagymát dugtak, hogy a betegségeket távont tartsa, legelőször a pólyástul az ágy alá dugták, hogy jó alvó legyen. . Az anyát a komasszonya nyolc napon át látta el paszittal. A himes, asszonyszótte abrosszal felkötött szélesfenekű vesszővéka foglalata volt a tikhusleves, főtthus mártással, kirántott, vagy sült baromfi-

films savanyu ugorkával, paprikával, sült tészta/rétes, kalács vagy fánk/ és egy üveg bor, melyből annyit vitt, hogy a család többi tagjai is részesülhettek belőle, nehogy kiszóllják. A keresztelés a születés után 24-36 órán belül megtörtént s a leggyakoribb keresztnevek: István, József, Ferenc, Péter, Pál, Miklós, János, Mihály, ritkábban András, Márton és Márk, a nőiek közül gyakori a Mária, Julia, Terézia, Rózsa, Rozália, Anna, Erzsébet, ritkábban Ilona, Klára, Magdolna.

A házasság előtt a kullogóba járás is szokásos volt, kitudakolták a két család véleményét a kötendő házasság felől, a möringot /hozomány/ szerződéssel kötötték ki, mi néha tetemes összeget tett ki /1000 forint osztrák értékben, 1900 körül 2180 arany korona/, A házasságot inkább az öregek, mint a fiatalok intézték, rábeszélés, "hozzáverés" nem ment ritkaságszámba, néha a babona: a leány hajából hajszálat fűztek a legény gatyájába, hogy "megkössék", vagy megtették vele a "vak csibét", hogy ne lásson. Vagy pedig a javasasszony vízbeöntött forró ólom, vagy viaszfigurái mondták meg, mi az akadály a fiatalok között, de a bájital sem ment ritkaságszámba. A házasságkötések időpontja szüret után "uj borra", mint "uj kenyérre" történt. A mátkaság nem tartott sokáig, a farsangon szokott lenni a legtöbb lakodalom, mikor a paraszti munka csaknem szünetel. A három napos, egy hetes lakodalom nem ment ritkaságszámba, a meghívott vendégek száma elérte a nemritkán a 60-80-at is. A vendéghívás munkája a a vőfényeké volt /pozsovics/, kik nem ritkán versbeszedetten mondták el a megbízatásukat, felpántlikázott kalap és vőfénybot mutatta hivatalos voltukat.

A lakodalom lefolyásának iratlan törvényeit hosszadalmas volna leírni^{ony} egyes fázisai a menyasszkérés, mászmenet, esküvő, hazatérés, fogadás bizonyos szertartásokkal ment végbe. Az esküvő rendszerint délelőtt volt és úgy intézték, hogy az ebéd délben, vagy csak kevés időre utána kezdődhessék. Itt a az új pár egy tányérből étkezett. Az ebéd egyes fogásait tréfás rigmusok vezették be, kezdődött a tyuklevessel, mit a fogások sokasága követett, közben szólt a cigány muzsika, eltartott órákig. Az utána következő táncot csak a vacsora szakítja meg. Közben még világos időben vitték el a menyasszony "sifonérját", ágyneműjét a vőlegényes házhoz, hogy mindenki láthassa. Éjjél körül kezdődő menyasszonytáchoz már lekerült a koszoru az új menyecske fejéről s az új állatát jelentő konty fölé tartotta a vőfény a gyertyával ékes tányérát s ki-é a menyasszony kiáltással minden vendég egy két fordulót táncolt vele, ha előbb

a tányérba beledobta a menyasszonytánc váltságát. A meghívott vendég köteles volt a lakodalom végéig maradni, a szökött vendéget láncon hozták vissza a sü-
 tőlapáttal, szénvonóval, piszkafával, nyirágseprűvel felfegyverzett vőfények s
 komikus menethez fedők, tepsik macskazenéje szolgáltatta a kíséretet. Hogy egy-
 egy három napos lakodalomban mi fogyott el, álljon emlékezetül: 8-12 akó bor,
 10-20 pint pálinka, 1 hizott úszó, egy-két hizott disznó, 5-10 pulyka, 40-50
 tyúk, nem kevesebb csirke, négy-öt mázsa liszt, a hozzá szükséges zsír, vaj,
 tojás, tejföl, turó, mák, dió, méz, cukor és fűszer. A meghívottak nem mentek
 üres kézzel s a nyolcad napra tartott kislakodalom még részben ebből tellett,
 hasonlatos módon folyt le, de szűkebb keretek között. Ma már a mult-é.

Az élet alkonyán, ha a halál bekövetkezett, a rokonság, komák segítettek a
 a végtisztesség megadásának lefolytatásában. Az áll felkötése, a szemhéjjak le-
 rása, a mosdatás, borotválás, ha férfi volt, s felöltöztetés az első órákban
 történt meg s elhelyezték a hidegágyon, míg a koporsó megérkezett. Este a vir-
 rasztás szokásos volt. Másnap a rokonság helyezte a koporsóba a halottat és
 helyezték a mestergerenda alá állított székekre s letakarva a fölszedéses ha-
 lotti lepedővel/szemfödő/, hogy a látogatók, ha látni akarták, megnézhessek.
 A koporsó lezárása csak a temetési szertartás megkezdése előtt történt meg s
 ekkor tették ki az udvarra, vigyázva arra, hogy lábbal kifelé vigyék. A szertar-
 tás befejező része a bucsuztató volt, hol a halott nevében a kántor bucsuztat-
 ta el a rokonságtól, mely kezdődött a föl, vagy lemenő rokonsággal, az oldaá-
 giakkal, komák; jó barátok-s záródott a szomszédokkal. A szent Mihály lovát a
 a komák, vagy rokonok vitték, csak később jött használatba a gyász kocsi. A teme-
 tést tor követte, hol nem ritkán jó kedvű nótázás is előfordult a szesz hatása
 alatt. A betegségek ellen való védekezés, vagy annak gyógyítása ráolvasással
 történt. Álljon itt egy mutatóba: a szemverés elleni szenesviz készítésének
 módja és lefolyása. Az égő tűzbe 3 szál szalmát teszünk, mialatt 3 miatáynk,
 3 üdvözlégy és 1 hiszekegyet mondunk s a parázból három szemet vízzel telt
 pohárba dobunk, ha azok lemennek a fenékre: szemverés történt. Hogy megszün-
 jön mondandó: "Megy az Igézet igaz uton, kérdi tőle Krisztus, hova mégy te Igé-
 zet? Megyek Z faluba X Y szórét, szálát szedegetni, színét szivét rontogatni.
 Ne menj te Z faluba, hanem menj az erdőbe hadakra, vadakra, halakra, madarak-

ra, azok szőrét szálát szedegessed, színét szivét rontogassad." Utána a beteget a szenes vízzel megitatjuk, miközben mondandó: "Aki lesz...t, nyaljon le!"

/Forrás: Csuzy Pálné Nagyatád 1823-54./

Egy tréfa, mely tömeghisztériává vált: A Zagradában fejetlen lovak legelnek. Senki sem mert besötétedés után erre járni. Pedig igazat mondott az elindítója, mert sem akkor, sem most nem feji a lovakat senki. Egy másik: Lámpás jár a berekben. A mocsaras tájékon meggyulladt mocsárgáz libegő kékes fénye rémitgette a félénkebb szivüeket.

Művelődés.

Az 1868-s évi XXXVIII t.c., mely a népoktatást mindenkire kötelezővé tette, községünkben megalapítják már rá 2 évre a községi iskolát. A gróf Nitzky féle kastély s négy hold föld a község tulajdonába kerül vétel útján 3050 osztrák értékű forintért. A község iskolává alakíttatja át a kastélyt, hogy ebben a formában legyen a kultúra és tudás terjesztője. Első tanítóvá Gubián Lajost választják, ki az első világháboru évében ment a jól megérdemlett nyugalomba. Hosszu és eredményes működését mi sem bizonyítja jobban, minhoggy hozzá még Nagyatádról is irattak be tanítványokat. Ebben az időben a kastélynak épült ház mennyezete annyira meggyengült, hogy félő volt, hogy beszakad. A község teljesen lebontatta és ugyanazon helyen újra építtette, azzal a különbséggel, az iskolaterem K-Ny irányu volt, az újraépítés után É-D irányu lett. Második tanító Ruttner Andor lett, kit csak pár évvel ezelőtt helyezték át a nagyatádi általános iskolához orosz szakos nevelőnek. A sorban harmadik: Korompay Kálmán volt, ki négy éven át működött a bodvicai áll. általános iskolánál. Utóda Sárdi Károly vezető tanító, ki 1953 szeptember 1-től kezdve működik itt. Ebből az iskolából indultak az élet útjára Ágostan Vendel, Beleznai Géza köz. isk.rajztanárok, Benke István, Benke László, Gubiánó Andor, Herbán Ferenc, Ruttner György, Andor, Lajos, Sárdi Károly és Sárdi Ferenc tanítók, valamint Beleznai József dr, orvos.

Munkám elkészítésénél forrásokul felhasználtam: Szeghalmy Gyula: Dunántuli Vármegyék, Csánky Dezső dr.: Magyarország Vármgyéi., Burics László: Nagyatád múltja és jelene. c műveket, a szájhagyományt valamint saját feljegyzésemet. S ha ezzel az ország építéséhez egy téglányival hozzájárultam, elértem célomat. Bodvica, 1954. október hó 12.-én. Sárdi Károly tanító.